በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያሉ መጻሕፍት ቁጥር ሰማንያ አንድ /ሰማንያወ አሐዱ/ ነው:: 318 ሊቃውንት የወሰኗቸው ናቸው:: /ፍትሐ ነገሥት በሁለተኛው አንቀጽ መጻሕፍት/ በቀጥታ ወደ መጻሕፍቱ ዝርዝር ከመግባታችን በፊት ስለ ቅዱሳት መጻሕፍቱ አሰባሰብ ጥቂት እንበል:: ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው መጽሐፍ ቅዱስ በአንድ ወቅት በአንድ ጊዜ ተጠርዞ የተሰጠ ወይም የተገኘ ሳይሆን የተለያዩ ክፍሎቹ በተለያዩ ጸሐፍያን እና ዘመናት የተጻፉ ናቸው::

ከስሌዳ ይልቅ በአብዛኛው ቅዱሳት መጻሕፍት በብራና እየተጻፉ ተጠቅልለው ይቀመጡ ነበር:: «ሰማያትም እንደ መጽሐፍ ጥቅልል ይጠቀለላሉ» በሚለው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል «እንደ መጽሐፍ ጥቅልል» የሚለው ሐረግ የገባው ለምሳሌያዊ ገላጭነት ቢሆንም ቅሉ በጥንት ዘመን መጻሕፍት ተጠቅልለው ይቀመጡ እንደነበር የሚያስረዳ እውነታም አለው:: ኢሳ.34÷4::

ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ናዝሬት በሚገኘው ምኩራብ ያነበበው የነቢዩ የኢሳይያስ መጽሐፍ ጥቅልል ነበረ:: ይህንንም ወንጌላዊው ቅዱስ ሉቃስ «የነቢዩንም የኢሳይያስን መጽሐፍ ሰጡት መጽሐፉንም በተረተረ ጊዜ የጌታ መንፈስ በእኔ ላይ ነው .... ተብሎ የተጻፈበትን ስፍራ አገኘ:: መጽሐፉንም ጠቅልሎ ለአገልጋዩ ሰጠውና ተቀመጠ::» በማለት ጽፎታል:: ሉቃ. 4÷17-20::

ከዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል የምንረዳው ቅዱሳት መጻሕፍት በምኩራብ እየተጠቀለሉ ከመቀመጣቸው ሌላ ለየብቻቸው በአንድነት ሳይጠረዙ እንደነበሩም ጭምር ነው:: ለጌታችን የተሰጠው የኢሳይያስ መጽሐፍ ብቻ ነውና::

ቅዱስ ጳውሎስም «... ከሕፃንነትህም ጀምረህ ክርስቶስ ኢየሱስን በማመን መዳን የሚገኝበትን ጥበብ ሊሰጡህ የሚችሉትን ቅዱሳት መጻሕፍትን ዐውቀሃል:: ... የእግዚአብሔር መንፈስ ያለበት መጽሐፍ ሁሉ ለትምህርትና ለተግሣጽ ልብንም ለማቅናት በጽድቅም ላለው ምክር ደግሞ ይጠቅማል::» ባለው ውስጥ «ቅዱሳት መጻሕፍት» ብሎ መናገሩ በእርሱ ዘመን ቅዱሳት መጻሕፍቱ በአንድ ላይ ተሰብስበው ሳይጠረዙ እንደነበሩ ያመለክታል:: 2ጢሞ.3÷15-17:: የሁሉንም መጻሕፍት ጠባይ ሲገልጥ ግን «የእግዚአብሔር መንፈስ ያለበት መጽሐፍ ሁሉ» ብሏል::

በቅዱስ ጳውሎስ ዘመን ቅዱሳት መጻሕፍት ምንም እንኳን የተሰባሰቡ ቢሆኑም በአንድ ላይ ግን ሳይጠረዙ እንደነበሩ ሌላ ማስረጃ እንጨምር:: ሐዋርያው ለልጁ ለቅዱስ ጢሞቴዎስ በላከው መልእክቱ «ስትመጣ በጢሮአዳ ከአክርጳ ዘንድ የተውሁትን በርኖሱንና መጻሕፍትን

PDF Scanner Create

ይልቁንም በብራና የተጻፉትን አምጣልኝ::» ሲል በክፍል በክፍላቸው ተጽፈው የነበሩ የተለያዩ መጻሕፍት እንደነበሩ ያጠይቃል:: 2ጢሞ.4÷13:: በአንድ ላይ ተጠርዘው ቢሆን «መጻሕፍቱን» ሳይሆን «መጽሐፉን» ባለ ነበር:: እንዲሁም «በብራና የተጻፉትን» ከሚል «በብራና የተጻፈውን» ይል ነበር:: «ይልቁንም በብራና የተጻፉትን» የሚለውም ከብራና ውጭ በሌላ /ለምሳሌ በሰሌዳ/ ላይም የተጻፉ እንደነበሩ ያመለክታል::*

ይህን አባባል የበለጠ ግልጥ የሚያደርገው በሐዋርያት ሥራ ላይ ያለው የኢትዮጵያዊው ጃንደረባ ታሪክ ይሆናል:: «ኢትዮጵያዊው ጃንደረባ ... በሠረገላ ተቀምጦ የነቢዩን የኢሳይያስን መጽሐፍ ሲያነብ ..» ይላል:: ሥራ.8÷28::

በዚያ ወቅት ምንም እንኳን ሌሎች ቅዱሳት መጻሕፍት መኖራቸው ባይጠረጠርም በአንድነት ባለመጠረዛቸው ምክንያት እያንዳንዱ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል እንዲህ የእገሌ መጽሐፍ በመባል ይታወቅ ነበር::

ቅዱሳት መጻሕፍትን መሰብሰብ የተጀመረው የመጀመሪያው መጽሐፍ ከተጻፈበት ጊዜ ጀምሮ መሆኑ ግልጥ ነው:: ሆኖም ግን ብዛታቸውንና ዓይነታቸውን ለይቶ ለማወቅ ሲባል በተለይ በሐዲስ ኪዳን ከፍተኛ ጥረት ተደርጓል:: ይህም ሥራ የተጀመረው በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን በሐዋርያት ነው::

ቅዱሳን ሐዋርያት አጠቃላይ ስለ ሥርዓተ ቤተክርስቲያን 85 ቀኖናትን ደንግገዋል:: ከእነዚህም ውስጥ 85ኛው ድንጋጌ ወይም ቀኖና ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት የሚናገር ነው:: **

ከዚያም በኋላ በሎዶቅያ በተካሄደ ጉባኤ እና በ393፣ በ399 እና በ419 እ.ኤ.አ. ዓ.ም በሰሜን አፍሪካ ትገኝ በነበረችው ቅርጣግና /ካርቴጅ/ በተካሄዱት ጉባኤዎች ቅዱሳት መጻሕፍትን ለይቶ ለማወቅ ጥረት ተደርጓል::

ከዚህም ሌላ በ325ዓ.ም እ.ኤ.አ በኒቅያ በተካሄደው ጉባኤ ላይ እውነተኞቹን ቅዱሳት መጻሕፍት ለመሰብሰብ በተወሰነው መሠረት ቅዱስ አትናቴዎስ ሐዋርያዊ በ367ዓ.ም በ39ኛው የትንሣኤ መልእክቱ ላይ የቅዱሳት መጻሕፍትን ቁጥርና ዓይነት አስታውቋል::

---

* ቃለ እግዚአብሔር በድንጋይ፣ በክርታስ፣ በሰሌዳ እና በብራና ላይ ይጻፍ ነበር:: ኢዮ.19÷23-24፤ ኤር.36÷2-32፤ ኢሳ.30÷8፤ 2ጢሞ.4÷13::

**ዲበኩሉ ዘውዴ 81 ቅዱሳት መጻሕፍትና ምንጮች ቀኖናት ገጽ 35-57

PDF Scanner Create

እንዲሁም ቅዱስ ጐርጐርዮስ ዘእንዚናዙ /ነባቤ መለኮት- ታአሎጎስ/ በዘመኑ ተነሥተው የነበሩ ከሃድያን አንዳንድ የሐሰት መጻሕፍትን ከቅዱሳት መጻሕፍት ተራ እንዲገቡ ያታልሉ ስለነበር የቅዱሳት መጻሕፍትን ብዛትና ዓይነት አስታውቆ ነበር::**

የካርቴጁ ጉባኤ ከተካሄደ በኋላ ቅዱሳት መጻሕፍትን በአንድ ላይ መጠረዝ እንደተጀመረ ይነገራል:: ከዚያ ጊዜ ጀምሮ የሁሉም ቅዱሳት መጻሕፍት መድብል /ጥራዝ/ «መጽሐፍ ቅዱስ» ተብሎ መጠራት ተጀመረ::

ይህም መጽሐፍ የሰማንያ አንድ /ሰማንያ አሀዱ/ ቅዱሳት መጻሕፍት መድብል ነው:: በተለይም በሐዋርያት ከተደነገጉት 85 ቀኖናት 85ኛው ቀኖና ይህንን ያረጋግጥልናል:: ምክንያቱም 81 ቅዱሳት መጻሕፍት እንዳሉ በሚያስረዳው በፍትሐ ነገሥት በአንቀጽ ሁለት ላይ ስለቅዱሳት መጻሕፍት ተወስኖ የሚገኘው ድንጋጌ ከዚያ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ ነውና:: እነዚህን ሁሉ ሰማንያ አንድ መጻሕፍት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን አክብራና ጠብቃ ለአሁኑ ትውልድ አድርሳለች::

ላቲኖች /ሮማውያን/ 73 መጻሕፍትን ሲቀበሉ ግሪካውያን ደግሞ 76 /77/ መጻሕፍትን ይቀበላሉ:: ግሪካውያን መጽሐፈ ጦቢትን፣ መጽሐፈ ጥበብን፣ ዮዲትን፣ ሦስቱን የመቃ ብያን መጻሕፍትን፣ ሲራክንና ባሮክን ይቀበላሉ:: ይህንንም በ1950 ባሳተሙት መጽሐፍ ቅዱስ አካትተውት ይገኛሉ:: * እነዚህም የሰባ ሊቃናት ትርጉም በሚባለው የብሉይ ኪዳን የግሪ ትርጉም ውስጥ ተካትተዋል::***

አባቶቻችን ምንም እንኳን የተለያየ ግፍና ስደት የተፈራረቀባቸው ቢሆኑም ጦርነትም ሆነ ስደት ሲመጣባቸው ከራሳቸው ሕይወት ይልቅ ለቅዱሳት መጻሕፍትና ለንዋያተ ቅድሳት ቅድሚያ ስለሚሰጡ በሌሎች ክፍለ ዓለማት ጨርሶ የማይገኙትን መጻሕፍት ሁሉ ከእነሙሉ ክብራቸው ጠብቀው አቆይተውልናል:: ቀደምት አበው መጻሕፍቱን ለመቅረጽ ሲሉ በግና ፍየል ያረቡ ነበር:: ቀለምም ሲያጡ ከሰውነታቸው ደም እየቀዱ የጻፉበትም ዘመን እንደነበረ ይነገራል:: አብያተ ክርስቲያናት በተለያዩ አረመኔዎች ለቃጠሎ ሲዳረጉ መጻሕፍቱን ለማውጣት እየገቡ እነርሱ እየተቃጠሉ መጻሕፍቱን ግን አትርፈውልናል:: ለዚህም ነው የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ብቸኛዋ የሰማንያ አንድ ቅዱሳት መጻሕፍት ባለቤት ለመሆን የበቃችው::

** ዝ. ከማሁ
*** ዝ. ከማሁ ገጽ 14 እና 19

PDF Scanner Create

6.መጽሐፍ ቅዱስ በኢትዮጵያ

ኢትዮጵያ በዓለም ላይ ከሚገኙት ብዙ ሀገሮች ተለይታ በዘመነ ብሉይ እና በዘመነ ሐዲስ ሁለቱንም ኪዳናት በመቀበል ብቸኛ ሀገር ናት:: ምንም እንኳን በዘመነ ብሉይ የቃል ኪዳን ሕዝብ ተብለው የሚታወቁት እስራኤላውያን ቢሆኑም ኢትዮጵያም በወቅቱ የዚህ ቃል ኪዳን ተካፋይ ለመሆን የበቃች ሀገር ናት:: ከእስራኤልና ከኢትዮጵያ በስተቀር ሌላው ክፍለ ዓለም ሀገረ አሕዛብ ተብሉ ይጠራ እንደነበር ራሱ መጽሐፍ ቅዱስ ምስክርነቱን ይሰጣል::

እስራኤላውያን በዘመነ ብሉይ የቃል ኪዳን ልጆች እየተባሉ ይጠሩ እንጂ በሐዲስ ኪዳን ጌታችንን ለመስቀል ሞት ያደረሱ በመሆናቸው በብሉይ ተወስነው ቀርተዋል:: በዘመነ ሐዲስ ክርስትናን የተቀበሉት ሀገራት በርካቶች ቢሆኑም በዘመነ ብሉይ ግን አሕዛብ ነበሩ :: ኢትዮጵያ ግን በዘመነ ብሉይ ከእስራኤል ጋር በሕገ ኦሪት ስትመራ የቆየች በሐዲስ ኪዳንም በራሷ ሐዋርያ /ኢትዮጵያዊ ጃንደረባ/ አማካኝነት ክርስትናን የተቀበለች በሁለቱም ኪዳናት /በብሉይና በሐዲስ/ ዘመን የኖረች ብቸኛ ቅድስት ሀገር ናት::

በብሉይ ኪዳን ዘመን «እናንተ እስራኤላውያን ለእኔ እንደ ኢትዮጵያውያን አይደላችሁምን» ሲል እግዚአብሔር የተናገረው ቃል ይገኛል:: አሞ.9÷7:: ከዚህ የእግዚአብሔር ቃል እንደምንረዳው ኢትዮጵያውያን በዚያ ወቅት ከእስራኤል ልጆች ጋር የተካከለ እምነት የታረመ ምግባር እውነተኛ ፈሪሃ እግዚአብሔር ያላቸው ሕዝቦች መሆናቸውን ነው::

ሊቀ ነቢያት ሙሴ ኢትዮጵያዊቷን እንዳገባ መጽሐፍ ቅዱስ ይናገራል:: በዚህ ጊዜ እኅቱ ማርያምና ወንድሙ አሮን ሙሴ ለምን ኢትዮጵያዊቷን ያገባል ብለው ተቃውሟቸውን ገለጡ:: እግዚአብሔር በማርያምና በአሮን አድራጐት ተቆጣ:: «በባሪያዬ በሙሴ ላይ ትናገሩ ዘንድ ስምን አልፈራችሁም» አለ:: ማርያምም በለምጽ ነደደች:: ኋላም ሙሴ እግዚአብሔርን ለምኖ ምሕረት አሰጣት:: ዘሌ.12÷1-16:: ሙሴ ኢትዮጵያዊቷን ለትዳር የመረጣት በነበራት አምልኮተ እግዚአብሔር መሆኑ አሌ አይባልም:: እንዲህማ ባይሆን እግዚአብሔር በሙሴ ኢትዮጵያዊቷን ማግባት የተበሳጩትን ማርያምና አሮንን ባልቀጣቸው ነበር:: ከዚህ የምንረዳው ኢትዮጵያውያን ከዚያን ጊዜ ጀምሮ እግዚአብሔርን ያመልኩ እንደነበረ ነው::

PDF Scanner Create

እንዲሁም ኢትዮጵያዊው አቤሜሌክ በመጸዳጃ ጉድጓድ ተጥሎ ለነበረው ነቢዩ ኤርምያስ ደቀ መዝሙር ለመሆን የበቃው በእምነቱ እንጂ በሌላ እንዳልነበረ መረዳት ያስፈልጋል:: ኤር.38÷7–11::

የሕዝቧም ሥርዓት እግዚአብሔር በዘመነ ብሉይ ለእስራኤል ከሠጣቸው ሕግ ጋር መመሳሰሉ እና ተፈጻሚነት ማግኘቱ ሌላው አንዱ ቋሚ ምሥክር ነው:: ለምሳሌ ወንድ ልጅ በተወለደ በስምንተኛው ቀን እንዲገረዝ ከአብርሃም በኋላ እግዚአብሔር ለእስራኤል ትእዛዝ ሰጥቶ ነበር:: ዘሌ. 12÷4፤ ሉቃ. 2÷21:: ምንም እንኳን ግርዘት በሐዲስ ኪዳን በጥምቀት የተተካ ቢሆንም በዘመነ ብሉይ ኢትዮጵያ ተቀብላ ትፈጽመው የነበረው ይኸው ሥርዓት ዛሬም በሀገራችን እየተፈጸመ ይገኛል::

ኢትዮጵያውያን በብሉይ ኪዳን ትእዛዘ እግዚአብሔርን ከመስማት በተጨማሪ ለማንበብና ወደራሳቸው ቋንቋ ለመመለስም /ለመተርጐምም/ ችለዋል:: ኢትዮጵያዊቷ ንግሥተ ሳባ ከ2000 ኪሎ ሜትር በላይ ገሥግሣ የሰሎሞንን ጥበብ ልታደንቅ የሄደችው ከነበራት ፈሪሃ እግዚአብሔር የተነሣ ነው:: የሰሎሞን ጥበብ የእግዚአብሔር ነውና:: ጥበቡንም በዓይኗ ካየች በጆሮም ከሰማች በኋላ «በአምላክህ በእግዚአብሔር ፊት ንጉሥ እንድትሆን በዙፋኑ ላይ ያስቀምጥህ ዘንድ የወደደህ አምላክህ እግዚአብሔር ብሩክ ይሁን» ስትል እምነቷን ተናግራለች:: 2ዜና.9÷8፤ 1ነገሥት.10÷9:: ጌታችንም ስለ ዚህ እምነቷ ተናግሮላታል:: ማቴ.12÷42:: ምናልባት ብታምን ኖሮ «በአምላካችን» ባለች ነበር የሚል ሰው ቢኖር በእግዚአብሔር ያላመነች ቢሆንማ «እግዚአብሔር ብሩክ ይሁን» ብላ ያላመነችበትን ባላመሰገነች ነበር:: ንግሥተ ሳባ ከዚህ ጉዞዋ መልስ ባሕረ ኤርትራን ተሻግራ በሐማሴን አውራጃ ማይበላ ከሚባል ስፍራ ስትደርስ ለጠቢቡ ሰሎሞን ወንድ ልጅ ወለደችለት:: ስሙንም ምኒልክ አለችው:: ይህም ቀዳማዊ ምኒልክ ነው:: በአረቦች እብነ እልኪም /እብነ ሐኪም/ እየተባለ ይጠራል:: በአረበኛ «እብን» ማለት «ልጅ» ሲሆን «እል ሐኪም» ማለት ደግሞ «ጥበበኛ» ማለት ነው:: የጥበበኛ ልጅ ለማለት ነው:: አባቱ ሰሎሞን ጥበበኛ /ጠቢብ/ ነውና የግእዙ ታሪክ እብነ አልኪም ይለዋል ይኸውም ቃል ንግሥተ ሳባ ዓረብን ትገዛ የነበረች መሆኗን ያስረዳል::

እብነ እልሐኪምም /ቀዳማዊ ምኒልክም/ 22 ዓመት ሲሆ ነው አባቱን ሰሎሞንን ለማየት ወደ ኢየሩሳሌም ሄደ:: አባቱም በታላቅ

PDF Scanner Create

ክብር ተቀበለው፡፡ ከዚያም ሕገ ኦሪትንና ሕገ መንግሥትን በዕብራይስጥ ቋንቋ እየተማረ አደገ፡፡ በዚያም ለሦስት ዓመታት ከተቀመጠ በኋላ አባቱ ንጉሥ ሰሎሞን ከ12ቱ ነገደ እስራኤል 12,000 /አሥራ ሁለት ሺህ/ የሚሆኑ ብልሆችና አዋቂዎች መርጦ ከተማሩትም ካህናትና ከመሳፍንትም ልጆች 22 ታላላቆች ሹማምንቶች ሰጥቶ ልጁን ምኒልክን ወደ ኢትዮጵያ በ4518 ዓመተ ዓለም /ይህም ከክርስቶስ ልደት በፊት 982 ዓመት/ ወደ ኢትዮጵያ መልሶ ሰደደው፡፡*

በ1917 ዓ.ም የታተመው የመጻሕፍተ ሰሎሞን ወሲራክ ትርጓሜ መግቢያ ላይ ደግሞ የሚከተለው ታሪክ ተጽፎ ይገኛል፡፡ «በ4481 ዓ.ዓ ዳዊት ሞቶ ሰሎሞን ነገሠ፡፡ ሰሎሞን በነገሠ በ4ኛው ዓመት /ይህም በ4507 ዓ.ዓ መሆኑ ነው/ የኢትዮጵያ ንግሥት ወደ ኢየሩሳሌም ሄደች፡፡... ንግሥተ ሳባ ከሰሎሞን የወለደችውን ምኒልክን 22 ዓመት ሲሞላው ወደ አባቱ ወደ ሰሎሞን ላከችው፡፡ ሰሎሞንም ልጁ መሆኑን ለእስራኤል ባስታወቀ ጊዜ ሕዝቡ ለሁለት ንጉሥ መገዛት አንችልምና አንግሠህ ወደ እናቱ አገር ሰደደው አሉት፡፡

እሱም የበኩር ልጅህን (የበኩር ልጅህን) ስደድ ካላችሁኝ እናንተም የበኩር የበኩር ልጆቻችሁን አምጡ አላቸው፡፡ አምጥተው ሰጡ፤ ከዚህ በኋ ላ ሥርዓተ መንግሥት አድርሶ ምኒልክን አንግሦ ከሄኖክ እስ እስከ ዳፋቸው ያሉትን መጻሕፍት ሰብስቦ እነዚህንም መጻሕፍት ተርጉመው የሚያስተምሩ 318 ሌዋውያንን ጨምሮ ሰጥቶ ሰደደው፡፡እነርሱም መጥተው (ወደ ኢትዮጵያ) ከዕብራይስጥ ወደ ግእዝ መልሰው አስተምረዋል፡፡»

እዚህ ላይ ዋናው ልናስገነዝበው የምንፈልገው ጉዳይ ከክርስቶስ ልደት 900 ዓመት በፊት (ይህም ብሉይ ኪዳን በሰባው ሊቃ ናት ወደ ጽርእ–ግሪክ ከመተርጎሙ 600 ዓመት በፊት ነው) ኢትዮጵያ በራሷ ቋንቋ (ግእዝ) ቅዱሳት መጻሕፍትን መተርጎሟን ነው፡፡ ይህም ከቀዳማዊ ምኒልክ ጋር አብሮ በመጣው ከአሮንና ከሌዊ ልጆች በተገኘው በሊቀ ካህናቱ በሳዶቅ ልጅ በአዛርያስ መሪነት ተከናውኗል፡፡ በአዛርያስ የሕገ ኦሪት ትምህርት ሕዝቡ ሕገ ኦሪትን እንደተቀበለ እንረዳለን፡፡ ለዚህም ነው ዛሬ በሀገራችን በሊቀ ካህናቱ የመጣው ሕገ ኦሪት እና በአባ ሰላማ ከጽርዕ (የሰባው ሊቃ ናት ትርጉም) ወደ ግእዝ የተተረጎሙት መጻሕፍት የሚገኙት፡፡**

በሊቀ ካህናቱ በአዛርያስ ቀጥታ ከዕብራይስጥ ወደ ግእዝ በተመለሱት መጻሕፍት ላይ አንዳንድ የዕብራይስጥ ቃ ላት በቁማቸው መግባታቸው በተለይም በመጽሐፈ ነገሥት መደጋገማቸው

* መጽሔተ አሚን ገጽ 74
** ዝኒ ከማሁ ገጽ 18

PDF Scanner Create

ከዕብራይስጥ ወደ ግእዝ የተመለሱ ለመሆኑ ማስረጃ ናቸው:: ለምሳሌ አዶናይ (ጌታ)፣ ኤሎሄ (አምላክ)፣ ጸባዖት (የኃያላን) እያለ የዕብራይስጡን ቃላት ጽፎ ይገኛል::*

ከሰሎሞን መጻሕፍት በኋላ የተጻፉት መጻሕፍት እንዴት ወደ ኢትዮጵያ እንደገቡ በ1917 ዓ.ም የታተመው መጻሕፍተ ሰሎሞን ወሲራክ ትርጓሜ መግቢያ ላይ የሚከተለው ተጽፍ ይገኛል::

« ከቀውስጦስ ታሪክ መጽሐፍ ምስክር እናመጣለን:: በ4905 ዓ.ዓ እስራኤል ተማርከው ፋርስ ባቢሎን ወረዱ:: ተማርከው ከሄዱ በኋላ በኢትዮጵያ ያሉ ሊ ቃውንት ከንጉሡ ጋር መክረው የጥያቄ መልእክት ላኩ:: ነገሩም እንዲህ ነው፤ «የእኛም የእናንተም አባቶች ነቢያት የጻፏቸው መጻሕፍት ተቃጠሉን ወይስ ድነዋል?፣ እናንተስ እንደምን አላችሁ? ለጣዖት ተሰግዳላችሁን? አንበትንስ ሻራችሁን?» የሚል ነው:: እነዚያም ይህን መልእክት በሰሎ ጊዜ እንዲህ ብለው መልሰዋል::

« እኛ በዳንኤል ጸሎት የአብርሃም ፈጣሪ ጠብቆን ደኅና ነን:: መጻሕፍቱን ግን እኛ እንዳንፈልጋቸው በምርኮ በመከራ ነው ያለን፤ እናንተ ግን በጸጥታ በደስታ ነውና ያላችሁት ኢየሩሳሌም ወጥታችሁ ፈልጓቸው፤ ነገር ግን ስተማረክን በኋላ ዳንኤል ከእግዚአብሔር አግኝቶ የጻፈውን መጽሐፍ ጽፈን ልከንላችኋ ልና ተቀበሉ ብለው መጽሐፈ ዳንኤልን ልከውላቸዋል:: ይህም መጽሐፍ የመጣ አይሁር የሚባል የኢትዮጵያ ንጉሥ ለለ እስራኤል ወደ ፋርስ ንጉሥ ወደ ዳርዮስ አማላጅነት በላከው ሰው እጅ ነው::

ይህንንም የዳንኤል መጽሐፍ ተቀብለው በሰሎሞን ጊዜ ከመጡ መጻሕፍት ጋር ደርበውታል:: ከምርኮ መልስ ዘሩ ባቤል በእስራኤል በነገሠ ጊዜ የኢትዮጵያ ንጉሥ ከእናንተ ያሉትን መጻሕፍት ላኩልን እኛም እዚህ ያሉትን እንልክላችኋለን ብሎ ጠይቆ እነዚያ የቀሩትን የነቢያትን መጻሕፍት እነዚህም ከሄኖክ ጀምሮ እስከ ሰሎሞን የነበሯቸውን መጻሕፍት ሁሉ ልከውላቸዋል::»

ኢትዮጵያ በብሉይ ኪዳን ቅዱሳት መጻሕፍትን ከመቀበል አልፋ አምስት በሚሆኑ ታላላቅ ቦታዎች መሥዋዕተ ኦሪት ትሠዋ ነበር:: እነዚህም በአክሱም፣ በጣና ቂርቆስ (እስከዛሬ የመሥዋዕት መሠዊያው ድንጋይ ይገኛል)፣ በመርጡለ ማርያም፣ በተድባበ ማርያምና በብርብር ማርያም ናቸው::

---

*መጻሕፍተ ሰሎሞን ወሲ...

PDF Scanner Create

ከዚህም በተጨማሪ ኢትዮጵያዊው ጃንደረባ (The Ethiopian Eunch) የነቢዩ ኢሳይያስን መጽሐፍ ይዞ ሲያነብ ከሐዋርያው ፊልጶስ ጋር በጋዛ እንደተገናኙ መጽሐፍ ቅዱስ ያስረዳል:: ሥራ. 8÷26–40:: ከዚህም የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ኢትዮጵያውያን ክርስትናን ከመቀበላቸው በፊት በቋንቋቸው ቅዱሳት መጻሕፍትን ተርጉመው ይመሩባቸውና ይጠቀሙባቸው እንደነበረ እንረዳለን:: ይህም ሰው ኢየሩሳሌም የሄደው ሊሰግድ መሆኑ ተጠቅሷል:: በዚህም ነቢዩ ሶፎንያስ «ከኢትዮጵያ ወንዝ ወዲያ ማደ የሚሰግዱልኝ የተበተኑት ልጆቼ መባዬን ይዘው ይመጣሉ» ያለው ትንቢት አምኖ በተጠመቀ ጊዜ ተፈጽሟል::
*ሶፎ 3÷10::

በሐዲስ ኪዳንም ኢትዮጵያ ሐዋርያት ለስብከተ ወንጌል ገና ከሀገረ እስራኤል ሳይወጡ ከ34 ዓ.ም ጀምሮ በኢትዮጵያዊው ጃንደረባ አማካኝነት ሕገ ወንጌል ተሰብኮላታል:: ምንም እንኳን ሕገ ወንጌል ሲሰበክ ቢቆይም የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ወደ ኢትዮጵያ የገቡት ግን በ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን አማካኝነት ወደ ግእዝ ተተርጉመው ነው::

ኋላም በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ወደ ሀገራችን የመጡት ተሰዐቱ ቅዱሳን (ዘጠኙ ቅዱሳን) የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍትን በሙሉ ወደ ግእዝ ቋንቋ ተርጉመዋል:: ሦስተኛም በ14ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የነበሩ ት መተርጉመን መጻሕፍት አባ ሰላማ ሐዲስ ኪዳንን ከተለያዩ ቋንቋዎች ወደ ግእዝ ተርጉመዋል::

አራተኛም አባ አብርሃም (ግብጾች አባ ሮሜ ይሏቸዋል) የተባሉት ኢትዮጵያዊ ሊቅ ከጐንደር ተነሥተው ወደ ግብጽ በመሄድ የተለያዩ ቋንቋዎችን በማጥናት ሙሉ መጽሐፍ ቅዱስን ወደ አማርኛ ተርጉመዋል:: ከዚህም ትርጉም በ1816 ዓ.ም አርባዕቱ ወንጌላት (አራቱ ወንጌሎች) በ1821 ዓ.ም ሐዲስ ኪዳን በ1832 ዓ.ም ደግሞ ሙሉው መጽሐፍ ቅዱስ ታትሞ ወጥቷል::
ከዚያም ወዲህ በ1878 ዓ.ም ኢትዮጵያውያን ሊቃውንት የዕብራይስጡንና የግሪኩን ቋንቋ ከሚያውቁ የውጭ ሀገር ዜጎች ጋር በመሆን (ለምሳሌ ማርቲን ፍላድ) እንደገና በማገናዘብ እን ዲታተም ተደርጓል::*

ስለዚህ ለኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ስለቅዱሳት መጻሕፍት እና ትርጉም አስተምራለሁ ማለት «ለቀባሪው አረዱት» እንደሚባለው ይሆናል:: እንዲህ አድርጋ ቅዱሳት መጻሕፍትን ከሥር ከሥር የተቀበለች በመሆኗ ለሁለቱም ኪዳናት ብቸኛ ባለቤት የሆነችው ሀገራችን ለሰማንያ አንዱ ቅዱሳት መጻሕፍትም ብቸኛ ባለቤት ናት::

* የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ታሪክ ገጽ 19
** የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት ...
በሁለቱ ...

7. የሰማንያ አሐዱ ቅዱሳት መጻሕፍት ዝርዝር እና አቆጣጠር

ስለቅዱሳት መጻሕፍት ብዛት የተለያየ አቆጣጠር ቢኖር የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን የምትቀበላቸው በፍትሐ ነገሥት ትርጓሜ ተዘርዝረው የሚገኙት መጻሕፍት ከ በታች ያሉት 81 መጻሕፍት ናቸው::*

46ቱ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት

1.ኦሪት ዘፍጥረት
2.ኦሪት ዘጸአት
3.ኦሪት ዘሌዋውያን
4.ኦሪት ዘኁልቁ
5.ኦሪት ዘዳግም
6.መጽሐፈ ኢያሱ
7.መጽሐፈ መሳፍንት
8.መጽሐፈ ሩት
9. 1ኛ እና 2ኛ ሳሙኤል **
10.1ኛ እና 2ኛ ነገሥት**
11.1ኛ ዜና መዋዕል ***
12. 2ኛ ዜና መዋዕል ***
13. መጽሐፈ ኩፋሌ
14. መጽሐፈ ሄኖክ
15. መጽሐፈ ዕዝራና ነህምያ**
16 ዕዝራ ካልእ እና ዕዝራ ሱቱኤል**
17. መጽሐፈ ጦቢት
18.መጽሐፈ ዮዲት
19.መጽሐፈ አስቴር
20.መጽሐፈ መቃብያን ቀዳማዊ
21. ዳግማዊና ሣልሳዊ መቃብያን**
22.መጽሐፈ ኢዮብ
23. መዝሙረ ዳዊት
24.መጽሐፈ ምሳሌ
25. መጽሐፈ ተግሣጽ
26መጽሐፈ ጥበብ
127. መጽሐፈ መክብብ
28. መኃልየ መኃልይ
29. መጽሐፈ ሲራክ
30. ትንቢተ ኢሳይያስ
31. ትንቢተ ኤርምያስ
32. ትንቢተ ሕዝቅኤል
33. ትንቢተ ዳንኤል
34. ትንቢተ ሆሴዕ
35. ትንቢተ አሞጽ
36. ትንቢተ ሚክያስ
37. ትንቢተ ኢዩኤል
38 ትንቢተ አብድዩ
39. ትንቢተ ዮናስ
40. ትንቢተ ናሆም
41. ትንቢተ ዕንባቆም
42. ትንቢተ ሶፎንያስ
43. ትንቢተ ሐጌ
44. ትንቢተ ዘካርያስ
45. ትንቢተ ሚልክያስ
46. ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን****

* የኢ.ኦ.ተ.ቤ.ክ. እምነት ሥርዓት አምልኮትና የውጭ ግንኙነት ገጽ 42-45
** ሁለቱ እንደ አንድ መጽሐፍ ይቆጠራሉ::
*** በአንዳንድ መጻሕፍት ሕጹጻን ወይም ትሩፋን ይባላሉ::
**** በሌላ አጠራር አራተኛ መቃብያን እየተባለ ይጠራል - ፍት.ነገ.አንቀጽ 2 እና የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት ገጽ

35ቱ

47.የማቴዎስ ወን
49. የሉቃስ ወን
51. የሐዋርያት
52. የሮሜ መልእ
54 2ኛ ቆሮንቶስ
56. የኤፌሶን መ
58 የቆላስይስ መ
60. 2ኛ ተሰሎን
62. 2ኛ ጢሞቴ
64. የፊልሞና መ
66. 1ኛ ጴጥሮስ
68. 1ኛ ዮሐንስ
70. 3ኛ ዮሐንስ
72. የይሁዳ መል
74. ሥርዓት ጽዮ
76. ግጽው ሲኖ
78.1ኛ መጽሐፈ
80. ቀሌምንጦ

PDF Scanner Create

35ቱ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት

47.የማቴዎስ ወንጌል
48. የማርቆስ ወንጌል
49. የሉቃስ ወንጌል
50. የዮሐንስ ወንጌል
51. የሐዋርያት ሥራ(መጽሐፈ አብረክሲስ)
52. የሮሜ መልእክት
53. 1ኛ ቆሮንቶስ
54 2ኛ ቆሮንቶስ
55. የገላትያ መልእክት
56. የኤፌሶን መልእክት
57. የፊልጵስዩስ መልእክት
58 የቆላስይስ መልእክት
59. 1ኛ ተሰሎንቄ
60. 2ኛ ተሰሎንቄ
61 1ኛ ጢሞቴዎስ
62. 2ኛ ጢሞቴዎስ
63.የቲቶ መልእክት
64. የፊልሞና መልእክት
65. የዕብራውያን መልእክት
66. 1ኛ ጴጥሮስ
67. 2ኛ ጴጥሮስ
68. 1ኛ ዮሐንስ
69. 2ኛ ዮሐንስ
70. 3ኛ ዮሐንስ
71. የያዕቆብ መልእክት
72. የይሁዳ መልእክት
73. የዮሐንስ ራእይ
74. ሥርዓት ጽዮን ሲኖዶስ
75. ትእዛዝ ሲኖዶስ
76. ግጽው ሲኖዶስ
77. አብጥሊስ ሲኖዶስ
78.1ኛ መጽሐፈ ኪዳን
79. 2ኛ መጽሐፈ ኪዳን
80. ቀሌምንጦስ
81. ዲድስቅልያ

PDF Scanner Create

9. ለጠያቂዎች መልስ

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስለሚገኙት መጻሕፍት ቁጥር የተለያዩ ድርጅቶች የየግል ሐሳባቸውን ይሠነዝራሉ:: ከእነዚህም መካከል የቅዱሳት መጻሕፍትን ቁጥር ላቲኖች 73 ግሪኮች ደግሞ 76(77) ናቸው ይላሉ:: ከእነዚህም ሌላ በ16ኛው መቶ ክ/ዘ ዘግይተው የመጡት ፕሮቴስታንቶች ደግሞ ስልሳ ስድስት ነው ሲሉ አሁን አሁን ደግሞ ቁጥሩን አይወስኑ እንጂ ከፕሮቴስንታንቶቹ መካከል ሐዲስ ኪዳንን ብቻ አንብቡ የሚሉ ድርጅቶች ብቅ ብቅ እያሉ ነው:: ከዚህም ብሶ የተወሰኑ ምዕራፎችና ቁጥሮች ላይ ብቻ በመወሰን የጠቅላላውን መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም እያዛቡ ይገኛሉ::

በመሠረቱ ቅዱሳት መጻሕፍትን ሸራርፎና ቀናንሶ እነዚህን ብቻ ተቀበሉ ማለት ከእግር ጥፍር አንሥቶ አንገትንም ሠርቶ ጭንቅላት አያስፈልግህም እንደማለት ነው:: ጌታችን «ከሕግ አንዲት ነጥብ ከምትወድቅ ሰማይና ምድር ቢያልፍ ይቀላል::» ብሎ እንዳስተማረው ከቃለ እግዚአብሔር ውስጥ የሚመችንን እንያዝ የማይመችንን እንጣል ማለት ምን ያህል ከባድ እንደሆነ መረዳት ይቻላል:: ሉቃ. 16÷17:: ማቴ.24÷35::

መጽሐፍ ቅዱስን መቈነጻጸል ወይም መሸራረፍ ለአንባቢውና ለሰሚው አደገኛ ነው:: «እኔ ያዘዝኋችሁን የአምላካችሁን የእግዚአብሔርን ትእዛዝ ትጠብቃላችሁ እንጂ ባዘዝኋችሁ ቃል ላይ አትጨምሩም ከእርሱም አታጉድሉም» በማለት ልዑል እግዚአብሔር የሰጠን ትእዛዝ መቼም መች መረሳት የለበትም:: ዘዳ.4÷2:: ከሰማንያ አሐዱ መጻሕፍት ያጐደለ ሁሉ ይህን የእግዚአብሔርን ትእዛዝ ተላልፏል:: ቅዱሳት መጻሕፍትን መቆነጻጸል ከእውነተኛው ጎዳና ያወጣል:: በሥጋም በነፍስም መከራን ያመጣል::

አንዲት ሴት ውኃ ልትቀዳ ወደ ወንዝ ከወረደች በኋላ እንሥራዬን በውኃ ብሞላው ይከብደኛል ብላ ጉደሎ ቀድታ ብትመለስ የምትጎዳው ራሷ ትሆናለች:: ምክንያቱም በጀርባዋ ላይ ያዘለችው ጉደሎ እንሥራ ውስጥ ያለው ውኃ በእያንዳንዷ እርምጃዋ ከወዲያ ወዲህ ከፊት ወደኋላ ይንቦጫቦጫል:: በዚህ ጊዜ ሰውነቷን ባልጠበቀችው ሁኔታ ይንጣታል ሚዛኗንም አሳጥቶ እንድትወድቅ ሊያደርጋት ይችላል:: ፍጻሜዋም ያችኑ ውኃ እንኳን ማፍሰስ ይብሰ ብሎም እንሥራዋም መሰበርና ሰውነቷም መጎዳት ነው::

PDF Scanner Create

እንደዚሁም ሁሉ ከመጽሐፍ ቅዱስ መካከል የተወሰኑትን ብቻ ይዞ በመጓዝ «ሸክምን ስማቅሰል» የሚሞክር ካለ እንደጉደሎው እንሥራ የጥርጥር ማዕበል ከወዲያ ወዲህ እያማታው በሥጋም በነፍስም እንዳይጐዳ መጠንቀቅ አለበት።

ለመሆኑ አንዳንድ ድርጅቶች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያሉት ቅዱሳት መጻሕፍት ብዛት ከሰማንያ አሐዱ በታች ናቸው ለማለት እንደ ምክንያት የሚያነሷቸው ጥያቄዎች የትኞቹ ናቸው? እነዚህ ጥያቄዎች ሁለት ናቸው። እነርሱንም ከእነ ምላሻ ቸው ቀጥለን እንመልከት:-

1. «ከመጽሐፍ ቅዱስ ቁጥር ተራ ገብተው ከሚቆጠሩ ት መካከል አንዳንዶቹን መጽሐፈ ጦቢት፣ መጽሐፈ ዮዲት፣ መጽሐፈ ጥበብ፣ መጽሐፈ ሲራክ፣ መጽሐፈ መቃብያን፣ መጽሐፈ ባሮክ፣ ተረፈ ዳንኤል፣ ተረፈ ኤርምያስ፣ መጽሐፈ ሄኖክ፣ መጽሐፈ ኩፋሌ፣ መጽሐፈ ዕዝራ ሱቱኤልና ዮሴፍ ወልደ ኩርዮንን አይሁድ አልተረከቧቸውም ሰባው ሊቃናትም ብሉይ ኪዳንን ከዕብራይስጥ ወደ ጽርዕ ሲተረጉሙ አልተረጐሟቸውም። እኛ ደግሞ መጻሕፍቱን ያገኘነው ከእነርሱ በመሆኑ እነርሱ ካስረከቡን ውጭ እንዴት እንቀበላለን?» በማለት ይናገራሉ።

ምንም እንኳን አይሁድ እነዚህን መጻሕፍት ከሌሎች ጋር አብረው ያልያዟቸው ቢሆንም ከጊዜ በኋላ ግን ተገቢውን ቦታ ሰጥተዋቸዋል። አልተቀበሏቸውም ማለት ግን ፈጽሞ ስህተት ነው። ለዚህም ምስክር የሚሆነን ከክርስቶስ ልደት 534 ዓመት በፊት ዕዝራና አብረውት የነበሩት ነቢያት መጻሕፍቱን ሲያስባስቡ በዕብራይስጥ የተጻፉትን ብቻ ነበረ። በሌላ ቋንቋ የተጻፉት ሳይሰበሰቡ ቀርተዋል። ኋላም እንደ ዕዝራ ተሰሚነት ያለው ነቢይ ባለመነሣቱ ከእርሱ በኋላ የተጻፉት መጻሕፍት ተቀባይነት ቢቀነስም በአይሁድ ምሁራን ዘንድ ግን ክብር የተሰጣቸው ነበሩ።

ምክንያቱም ከጌታችን ልደት 284 ዓመት በፊት በበጥሊሞስ ዘመነ መንግሥት ሰባው ሊቃ ናት (ሰብዐ ሊቃ ናት) ከዕብራይስጥ ወደ ጽርዕ (የግሪክ ቋንቋ) የተተረጐሙት መጻሕ ፍት እነዚህን ማጠቃለሉ በቂ ማስረጃ ነው። ሰባው ሊቃናት አልተረጐሟቸውም የሚለው አመለካከት ግን ፈጽሞ ተቀባይነት የለውም። በ1950 ዓ.ም (እ.ኤ.አ) ግሪኮች ባሳተሙት መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ መጽሐፈ ጦቢት፣መጽሐፈ ዮዲት፣ ከ1ኛ እስከ 3ኛ መቃብያን፣ አራተኛ መቃ ብያንን ጨምሮ (ዮሴፍ ወልደ ኩርዮን ሳይሆን አይቀርም)፣ መጽሐፈ ጥበብ፣ መጽሐፈ ሲራክ እና መጽሐፈ ባሮክ ይገኙበታል።

PDF Scanner Create

* ታዲያ እነዚህን መጻሕፍት ሰብዐ ሊቃናት አላገኟቸውም ወይም አልተረጎሟቸውም ነበር ማለት ከየት የመጣ ነው?

ከእነዚህም በተጨማሪ በግሪኮች ዘንድ መጽሐፈ ሶስና፣ መዝሙር ዘሠለስቱ ደቂቅ እና ተረፈ ዳንኤል (ቤልና ድራጎን) ልክ እንደኛ አቆጣጠር ከትንቢተ ዳንኤል ጋር ተጨምረው ይቆጠራሉ::** ስለዚህ እነዚህን መጻሕፍት ሰብዐው ሊቃናት አልተረጎሟቸውም ነበር የሚል ሐሳብ ከንቱ ፈጠራ መሆኑን ልብ ይሏል:: በተጻፉበት በእናት ቋንቋቸው (በዕብራይስጥ) ተጽፈው ሳያገኟቸው ሊተረጉሟቸው አይችሉምና::

መጽሐፈ ሄኖክንም በተመለከተ በ1947 ዓ.ም (እ.ኤ.አ) በሙት ባሕር አካባቢ የተገኘው የዕብራይስጥ ቅጂ ምንም እንኳን ሙሉው ባይገኝም የተገኘው ክፍል ግን በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ከሚገኘው ጋር ተመሳክሮ አንድ ዓይነት ሆኖ በመገኘቱ አሁን በተ ለያዩ ቋንቋዎች ተጽፎ ይገኛል:: መጽሐፈ ሄኖክን አይሁድ ባይቀበሉት ኖሮ እንዴት በቋንቋቸው ተጽፎ ሊገኝ ቻለ? ስለዚህ አይሁድ አልተረከቧቸውም ነበር የሚለው አስተሳሰብ ከእውነት የራቀ መሆኑን ልብ ይሏል::

2. ሴሳውና ሁለተኛው ጥያቄ እነዚህ መጻሕፍት:- በጥያቄ አንድ ላይ የተዘረዘሩት የሚታመኑባቸው ቢሆኑ ኖሮ የሐዲስ ኪዳን ጸሐፍት ከአባባላቸው ወይም ከይዘታቸው በጠቀሷቸው ነበር የሚለው መከራከሪያ ነው::

በመሠረቱ አንድ መጽሐፍ ተቀባይነት እንዲኖረው የግድ በሐዲስ ኪዳን ከይዘቱ ሊጠቀስለት ይገባል ማለት ስህተት ሆኖ እናገኘዋለን:: እንደዚህማ ቢሆን ከመጽሐፈ አስቴር ከመኃልየ መኃልይ፣ከመጽሐፈ መክብብ፣ ከመጽሐፈ ሩት፣ ከመጽሐፈ መሳፍንትና ከአንደኛ ዜና መዋዕል በሐዲስ ኪዳን ምንም የተጠቀሰ ባለመኖሩ ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጭ በሆኑ ነበር:: ስለዚህ አንድ መጽሐፍ ከቅዱሳት መጻሕፍት ጋር እንዲቆጠር ከይዘቱ ሊጠቀስለት ይገባል የሚለውን አስተሳሰብ እንደ መስፈርት መውሰዱ ተገቢ አይደለም::

ይህም ሆኖ ግን ተከራካሪዎች ከማይቀበሏቸው መጻሕፍት ከይዘ ታቸው በሐዲስ ኪዳን በርካታ ጥቅሶች ተጠቅሰውላቸው በመገኘቱ የእነዚህን መጻሕፍት ተቀባይነት ያለጥርጥር ያስረዳናል:: ስለዚህ የተከራካሪዎች አመ ለካከት በዚህም ሆነ በዚያ ፈጽሞ ተቀባይነት የሌለው ፈጠራ መሆኑን እንረዳለን:: ሐሳባችንን የበለጠ ለማብራራት የተወሰኑትን ለአብነት ያህል ከዚህ ቀጥሎ እንመለከታለን::

* ዲበኩሉ ዘውዱ ገጽ 1545፣1555
** ዝኒ ከማሁ ገጽ 185